
ШИЛО ОЛЬГА ГЕОРГІВНА,

професор, доктор юридичних наук,
завідувач кафедри кримінального процесу
та оперативно-розшукової діяльності,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: O-shilo@mail.ru
ORCID 0000-0003-2963-8844

УДК 343.13(477):061.1ЄС-044.332

Проблеми адаптації кримінального процесуального законодавства України до права Європейського Союзу

Стаття присвячена дослідженню проблеми адаптації кримінального процесуального законодавства України до права Європейського Союзу. Відзначається, що євроінтеграційні процеси України передбачають необхідність здійснення системи заходів законодавчого, інституційного, організаційного характеру, спрямованих на гармонізацію законодавства України у сфері кримінальної юстиції і безпеки із правом Європейського Союзу. З'ясовуються основні напрями адаптації, звертається увага на такі з них, як правове регулювання боротьби з тероризмом, кіберзлочинністю, корупцією; розробка антикорупційних стандартів кримінального процесуального законодавства України; забезпечення безпеки свідків і потерпілих тощо. Визначаються пріоритетні напрями розвитку науки кримінального процесу, спрямовані на створення теоретичних концепцій адаптації норм кримінального процесуального законодавства України до acquis Європейського Союзу.

Ключові слова: кримінальне процесуальне законодавство, адаптація, кіберзлочинність, корупція, антикорупційні стандарти законодавства, боротьба з тероризмом, безпека свідків і потерпілих.

Постановка проблеми. Законом України від 16 вересня 2014 р. ратифіковано Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми держа-

вами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію з ЄС) [1]. Значення цієї події для України важко переоцінити, адже вона нарешті створила підґрунтя для подальших стратегічних реформаційних процесів у всіх сферах

суспільного життя, що в сукупності забезпечать утвердження і визнання у державі європейських цінностей поваги до прав людини і основоположних свобод, демократії, верховенства права.

Одним із зобов'язань України, закріплених у Преамбулі до Угоди про асоціацію з ЄС, є поступова адаптація законодавства України до *acquis* ЄС відповідно до напрямів, визначених у цій Угоді, та ефективне її виконання.

Чільне місце серед таких напрямів посідає боротьба зі злочинністю та корупцією; співробітництво у боротьбі з тероризмом; боротьба з легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму; співробітництво у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів, прекурсорів та психотропних речовин; правове співробітництво.

Мета дослідження. Наведене обумовлює необхідність дослідження проблеми адаптації законодавства України до права Європейського Союзу, в тому числі – кримінального процесуального законодавства, з'ясування напрямів його адаптації, а також перспектив розвитку науки кримінального процесу, що створить належне теоретичне підґрунтя для майбутніх законодавчих новацій.

Аналіз останніх досліджень. Проблема адаптації кримінального процесуального законодавства України до законодавства Європейського Союзу є відносно новою для науки кримінального процесу, що пояснює її недостатню наукову розробленість. Значно більш ґрунтовно її опрацьовано в роботах вчених у галузі міжнародного права, хоча наявними є й окремі наукові джерела з інших галузей права, зокрема, слід відзначити роботи О. Д. Крупчана,

В. І. Муравйова, К. Б. Пусан, Т. М. Середи, О. М. Синюк, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюка та ін.

Основна частина. Починаючи розгляд заявленої проблематики, доречно пригадати, що спочатку установчі договори ЄС не містили положень стосовно співробітництва у кримінально-правовій галузі, адже метою його створення був розвиток інтеграції у соціально-економічній сфері. За умов сучасної глобалізації саме ці напрями міжнародного співробітництва набули стратегічного значення, оскільки спрямовані на створення загальноєвропейського простору свободи, безпеки і правосуддя, захист держав від загроз, що здатні перешкодити їх подальшому розвитку та становлять небезпеку для всього світу. Зважаючи на це, значна частина Угоди про асоціацію з ЄС присвячена співробітництву у сфері юстиції та безпеки.

Згідно зі ст. 22 Угоди про асоціацію з ЄС співробітництво сторін спрямовується на вирішення, *inter alia*, таких проблем: а) незаконне переправлення через державний кордон нелегальних мігрантів, торгівля людьми і вогнепальною зброєю та незаконний обіг наркотиків; б) контрабанда товарів; с) економічні злочини, зокрема злочини у сфері оподаткування; д) корупція як у приватному, так і в державному секторі; е) підробка документів; ф) кіберзлочинність. Сторони посилюють двостороннє, регіональне та міжнародне співробітництво у цій сфері, зокрема співробітництво із залученням Європолу. Сторони і надалі розвивають співробітництво, *inter alia*, стосовно: а) обміну найкращими практиками, в тому числі щодо методик розслідування та криміналістичних дослі-

джен; б) обміну інформацією відповідно до існуючих правил; с) посилення потенціалу, зокрема навчання та, у разі необхідності, обмін персоналом; д) питань, пов'язаних із захистом свідків та жертв. Сторони віддані ефективному виконанню Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. [3] та трьох Протоколів до неї, Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2003 р. [4] та інших відповідних міжнародних документів.

Боротьба з легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму за змістом ст. 20 Угоди про асоціацію з ЄС передбачає посилення двостороннього та міжнародного співробітництва у цій сфері, зокрема співробітництва на оперативному рівні. Сторони забезпечують імплементацію відповідних міжнародних стандартів, зокрема стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (FATF) та стандартів, рівнозначних тим, які були прийняті Союзом.

Співробітництво у боротьбі з тероризмом за ст. 23 Угоди про асоціацію з ЄС здійснюється з метою попередження та запобігання актам тероризму згідно з міжнародним правом, міжнародним правом щодо захисту прав людини, біженців та гуманітарним правом, а також відповідними нормативними та підзаконними актами Сторін. Зокрема, Сторони домовились співробітничати на основі повного виконання Резолюції Ради Безпеки ООН № 1373 2001 р. [5], Глобальної контртерористичної стратегії ООН 2006 р. [6] та інших документів ООН, а також відповідних міжнародних

конвенцій та документів. Ці домовленості Сторони реалізують шляхом: а) обміну інформацією щодо терористичних угруповань та організованих груп, які здійснюють їх підтримку; б) обміну досвідом та інформацією про тенденції тероризму та стосовно засобів і способів боротьби з тероризмом, зокрема допомогу в технічній галузі та навчанні, та с) обміну досвідом стосовно запобігання тероризму.

Співробітництво у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів, прекурсорів та психотропних речовин спрямоване на боротьбу з незаконним обігом наркотиків, зменшення обсягів постачання, торгівлі та попиту на наркотики, боротьбу з наслідками для здоров'я та соціальними наслідками наркозалежності, а також на більш ефективно запобігання відводу хімічних прекурсорів, що використовуються для нелегального виробництва наркотиків та психотропних речовин.

Слідуючи своїм європейським прагненням і європейському вибору, Україна має забезпечити поступову адаптацію внутрішнього законодавства, що регулює правові відносини у вказаних сферах, до права Європейського Союзу. Згідно з положеннями Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженої Законом України від 18 березня 2004 р. [7], адаптація полягає у приведенні законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність із «*acquis communautaire*». Це передбачає необхідність ухвалення законодавства України, створення інституційних механізмів та здійснення відповідних дій як на міжнародному рівні

у взаємовідносинах України з ЄС, так і в правопорядку України [8, с. 48].

У цьому контексті слід зазначити, що правове регулювання напряму боротьби зі злочинністю та корупцією в Україні останніми роками зазнало концептуальних змін, адже починаючи з 2012 р. почали ухвалюватися законодавчі акти у цій сфері, які не тільки впроваджують істотно нові правові інститути, більшість з яких раніше не були відомі національному законодавству і являють собою імплементацію європейських стандартів, а й уособлюють нову ідеологію кримінального судочинства, сутність якої полягає у визнанні найвищою цінністю права і свободи людини, а їх забезпечення і захист – обов'язком держави, що має виконуватися її уповноваженими органами з дотриманням європейських стандартів у галузі прав людини та здійснення правосуддя.

Серед таких законодавчих актів перш за все потрібно назвати Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України), прийнятий 13 квітня 2012 р. [9], який заклав підґрунтя подальших законодавчих новацій у царині кримінального судочинства. Змагальність кримінального провадження; розмежування кримінальних процесуальних функцій; істотне розширення судового контролю під час досудового розслідування і процесуальних можливостей сторони захисту стосовно збирання відомостей про факти, що можуть бути судовими доказами; впровадження принципу незмінності участі прокурора в кримінальному провадженні; кардинальна зміна моделі початкового етапу кримінального прова-

дження; унормування негласної діяльності сторони обвинувачення щодо перевірки заяви про злочин та збирання відомостей про факти, які можуть мати значення судових доказів, яка отримала назву негласних слідчих (розшукових) дій; розширення диспозитивності і впровадження у зв'язку з цим консенсуальних процедур (перш за все інституту угод у кримінальному провадженні), що надають можливості ефективно захистити приватні інтереси учасників кримінального провадження і одночасно вирішити кримінально-правовий конфлікт; широке використання технічних засобів фіксації при здійсненні кримінального провадження – це лише невелика частка тих концептуальних змін, що відбулися у кримінальному процесуальному законодавстві України з прийняттям нового КПК України, які спрямовано на впровадження європейських цінностей і стандартів захисту прав і свобод людини у сферу кримінального судочинства. У цьому ж контексті не можна також не відзначити зміни до КПК України, внесені Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді Європейської комісії про стан виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стосовно удосконалення процедури арешту майна та інституту спеціальної конфіскації» від 18 лютого 2016 р., якими істотно змінено порядок арешту майна, зокрема, з метою забезпечення спеціальної конфіскації, передбачено можливість арешту майна третьої особи за наявності

ті достатніх підстав вважати, що воно підлягатиме спеціальній конфіскації тощо.

Адаптаційні процеси в напрямі євроінтеграції України знайшли своє відображення і в новітньому законодавстві, що також є джерелом кримінального процесуального права України, а саме – законах України «Про безоплатну правову допомогу» від 2 червня 2011 р. [10], «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого 2015 р. [11], «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. [12], «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. [13], «Про державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 р. [14], «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. [15], «Про пробацію» від 5 лютого 2015 р. [16] тощо.

Цими законодавчими актами істотно змінено правове регулювання діяльності окремих існуючих інституцій у сфері кримінальної юстиції (зокрема, прокуратури стосовно оптимізації її повноважень та обмеження сфери їх застосування відповідно до рекомендацій Ради Європи), а також створено нові інституції, функціональне призначення яких полягає у забезпеченні дієвого функціонування сфери кримінального судочинства на рівні, що відповідає європейським цінностям та стандартам захисту прав людини, суспільним очікуванням щодо боротьби зі злочинністю та корупцією, підвищення довіри до правоохоронних органів та суду (зокрема, Національна поліція, Національне антикорупційне бюро України, система надання безоплатної правової допомоги, органи пробації тощо).

Разом із тим у Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. [17], констатовано, що існують системні проблеми у сфері стратегічного планування та у законодавчому процесі, функціонування прокуратури та кримінальної юстиції як суміжних правових інститутів має свої недоліки, наявні системи правової допомоги засвідчили свою недостатню функціональну спроможність, а система правосуддя на сьогодні не виконує поставлені перед нею завдання на належному рівні.

Указані чинники детермінують необхідність комплексного підходу до реформування сектору кримінальної юстиції, здійснення заходів, що передбачено вказаною Стратегією та Планом дій щодо реалізації положень Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленому Радою з питань судової реформи.

Унаслідок реалізації цих положень судова система України та суміжні правові інститути працюватимуть, як зазначено у Стратегії, керуючись принципом верховенства права, ефективно, продуктивно та скоординовано, стануть підзвітними громадянам України, вільними від будь-якого політичного впливу та відповідатимуть стандартам і передовим практикам Європейського Союзу.

Аналіз стратегічних напрямів подальшого реформування кримінального процесуального законодавства України з метою адаптації його до *acquis* ЄС у секторі кримінальної юстиції, сучасного правового регулювання порядку

здійснення кримінального провадження, правозастосовної практики органів досудового розслідування та суду дозволяє виділити пріоритетні завдання у цій сфері, до яких, видається, слід віднести такі положення:

– запровадження режиму реалізації європейських стандартів здійснення кримінального судочинства, що, крім якості кримінального процесуального закону, який, як було зазначено вище, імплементував ці стандарти у національне судочинство, передбачає також необхідність зміни професійної правосвідомості працівників правоохоронних органів і суддів, формування правозастосовної практики, що відповідає вимогам Конституції України, орієнтованої на дотримання європейських цінностей і стандартів, а також практики Європейського суду з прав людини;

– створення належної правової основи боротьби з кіберзлочинністю. Розуміння надзвичайної важливості вирішення цієї проблеми привело до затвердження Указом Президента України від 15 березня 2016 р. №96/2016 Стратегії кібербезпеки України, метою якої є створення умов для безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави. Наступним очікуваним кроком є прийняття відповідного Закону України.

Одним із напрямів забезпечення кібербезпеки України відповідно до п. 4.5 вказаної Стратегії є боротьба з кіберзлочинністю, яка передбачає здійснення в установленому порядку, серед іншого, таких заходів: створення ефективного і зручного контакт-центру для повідомлень про випадки кіберзлочинів та

шахрайства у кіберпросторі, підвищення оперативності реагування на кіберзлочини правоохоронних органів, зокрема їх регіональних підрозділів; удосконалення процесуальних механізмів щодо збирання доказів в електронній формі, що стосуються злочину, удосконалення класифікації, методів, засобів і технологій ідентифікації та фіксації кіберзлочинів, проведення експертних досліджень; запровадження блокування операторами та провайдерами телекомунікацій визначеного (ідентифікованого) інформаційного ресурсу (інформаційного сервісу) за рішенням суду; унормування порядку внесення обов'язкових до виконання операторами та провайдерами телекомунікацій приписів про термінове фіксування та подальше зберігання комп'ютерних даних, збереження даних про трафік; врегулювання питання щодо можливості термінового здійснення процесуальних дій у режимі реального часу із застосуванням електронних документів та електронного цифрового підпису; упровадження схеми (протоколу) координації правоохоронних органів щодо боротьби з кіберзлочинністю; підготовка суддів (слідчих суддів), слідчих та прокурорів для роботи з доказами, що стосуються злочину, отриманими в електронній формі, з урахуванням особливостей кіберзлочинів; запровадження особливого порядку зняття інформації з каналів телекомунікацій у випадку розслідування кіберзлочинів; підвищення кваліфікації співробітників правоохоронних органів.

Необхідно звернути увагу на те, що серед вказаних складових зазначеного напряму боротьби з кіберзлочинністю,

як впливає із наведеного, є низка заходів кримінального процесуального характеру, що спрямовані на оптимізацію досудового розслідування кіберзлочинів та здійснення доказування в суді. Окремі з них поки що не врегульовані чинним кримінальним процесуальним законодавством України і тому є перспективними напрямками його розвитку. Це є цілком логічно, адже Стратегія формалізує політику держави у сфері кібербезпеки, у зв'язку з чим визначає стратегічні завдання, деталізація вирішення яких має знайти відображення у галузевому законодавстві.

Унормування цих заходів є вкрай необхідним, оскільки, як свідчить практика, розслідування таких злочинів викликає низку проблем, що, зокрема, пов'язані із: неможливістю проведення у багатьох кримінальних провадженнях негласних слідчих (розшукових) дій (зважаючи на те, що злочин, з приводу якого здійснюється кримінальне провадження, не є тяжким); складністю доказування причетності конкретної особи до вчинення злочину у випадках використання комп'ютерного обладнання декількома особами; неможливістю вилучення слідів злочину у віртуальному просторі; необхідністю залучення спеціаліста до участі в проведенні слідчих (розшукових) дій (обшуку, огляду) та залучення експерта для проведення експертиз, спрямованих на збирання доказів; складністю виявлення та фіксації слідів злочину в телекомунікаційних мережах, враховуючи легкість їх знищення та зміни комп'ютерної інформації; короткостроковістю збереження інформації у провайдерів (зокрема, Ір-адреса, що дозволяє ідентифікувати

місцезнаходження особи, імовірно причетної до вчинення злочину) тощо; створення системи ефективного захисту свідка і потерпілого від загроз, що пов'язані з їх участю в кримінальному провадженні щодо тяжких і особливо тяжких злочинів. Значення цього завдання як гарантії забезпечення прав і законних інтересів людини у сфері кримінального судочинства та гарантії здійснення правосуддя обумовило його закріплення у ст. 22 Угоди про асоціацію з ЄС, яка містить положення про те, що сторони і надалі розвивають співробітництво, *inter alia*, стосовно питань, пов'язаних із захистом свідків та жертв.

Європейський підхід до захисту свідка і потерпілого полягає у тому, що такий захист розглядається як обов'язок держави, найважливішою цінністю в якій є людина, її права і свободи. Тому в більшості держав – членів ЄС існують програми захисту свідка (національні, федеральні, регіональні). Захист свідка і потерпілого у кримінальному судочинстві майже у всіх державах – членах ЄС являє собою ресурсомістку програму, яка передбачає низку заходів щодо забезпечення безпеки цих осіб, що застосовуються на різних етапах діяльності правоохоронних органів, які реалізують цю програму. Використовується підхід Riskmanagement (управління ризиками), який складається з певних етапів діяльності. На першому етапі здійснюється оцінка загроз свідку. Результати оцінки цих загроз мають значення для вирішення питання включення свідка до Програми захисту і обрання конкретних заходів захисту. На другому етапі здійснюється класифікація ризиків за рівнями небезпеки (високий, середній,

низький), що дозволяє з'ясувати, які саме заходи захисту потрібно застосувати. На третьому етапі здійснюються аналіз факторів ризику і оцінка їх значення з метою встановлення ймовірності настання небажаних для свідка наслідків, які також можуть вплинути на досягнення мети кримінального судочинства. Аналіз ризиків включає їх оцінку і методи їх зниження або зменшення пов'язаних з ними негативних наслідків, які можуть бути попереджені працівниками правоохоронних органів. Четвертий етап включає контроль за заходами безпеки, що застосовуються до свідка [17].

В Україні питання забезпечення безпеки свідка і потерпілого врегульовано Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. та КПК України. На відміну від КПК України 1960 р., чинний КПК України не містить глави щодо підстав і порядку застосування заходів безпеки, а передбачає окремі положення, що стосуються закріплення права на забезпечення безпеки як елементу правового статусу окремих учасників процесу; можливості проведення закритого судового засідання; особливостей порядку: пред'явлення особи для впізнання, відкриття матеріалів іншій стороні, оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки; проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження. Новим порівняно із раніше чинним законодавством є обов'язок слідчого судді вжити необхідних заходів для забезпечення безпеки особи, що логічно впливає із

загальних обов'язків слідчого судді щодо захисту прав людини.

Утім, як свідчить правозастосовна практика, забезпечення безпеки учасників кримінального провадження поки що лишається тим сегментом діяльності правоохоронних органів, що потребує істотного покращення та інтенсифікації їх взаємодії, впровадження нових механізмів захисту свідка і потерпілого, розробки відповідної програми з урахуванням досвіду вирішення цього питання у державах – членах ЄС;

– посилення взаємодії органів досудового розслідування і суду України із компетентними органами держав – членів ЄС щодо співробітництва у формі надання взаємної правової допомоги у кримінальних справах та екстрадиції. Це, зокрема, стосується міжвідомчої співпраці на державному рівні у формі спільних слідчих груп, що створюються для розслідування злочинів, вчинених не територіях декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав; удосконалення процесуального порядку здійснення видачі особи (її екстрадиції), взаємного визнання результатів експертизи, проведеної на території іншої держави, тощо;

– застосування усіх можливих механізмів боротьби з тероризмом і відвернення існуючої загрози міжнародного тероризму. Цей напрям передбачає необхідність удосконалення існуючої нормативної основи діяльності правоохоронних органів держави, а також інтенсифікації співробітництва компетентних органів щодо обміну інформацією стосовно терористичних груп, досвідом попередження терористичних актів тощо. Контекстно слід зазначити, що

КПК України містить окремий розд. IX¹ «Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції», який включає лише одну статтю. Зрозуміло, що таке правове регулювання цього надзвичайно актуального питання не можна визнати достатнім. Адже порядок здійснення кримінального провадження у зазначених умовах має істотні особливості, що з огляду на ст. 92 Конституції України повинні регулюватися винятково законом, а не підзаконними нормативно-правовими актами, як це має місце на цей час;

– усунення корупційних ризиків кримінального процесуального законодавства України, що створюють умови для корупційних практик осіб, які здійснюють кримінальне провадження. Такі ризики пов'язані з недосконалістю законодавства, що регламентує кримінальне провадження. Зокрема, йдеться про неточність використаних у законі формулювань, що обумовлюється недоліками законодавчої техніки, і це, в свою чергу, створює передумови різноманітня підходів до їх системного тлумачення, а також використання оціночних понять, відсутність єдиних стандартів правової технології забезпечення якості кримінальних процесуальних рішень, допустимість дискреційних повноважень, непрозорість механізму прийняття певних процесуальних рішень та вчинення процесуальних дій, недосконалість механізмів прокурорського нагляду та судового контролю та ін. Враховуючи наведене, не викликає сумніву той факт, що за сучасних умов антикорупційність законодавства є одним із якісних зміс-

тових критеріїв позитивного права. У зв'язку з цим цілком виправданим вбачається запровадження Законом України від 14 жовтня 2014 р. «Про запобігання корупції» антикорупційної експертизи, яка визначена законодавцем як діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією (ст. 1 Закону). При цьому обов'язковій антикорупційній експертизі, відповідно до ст. 55 вказаного Закону, підлягають проекти законів України (крім антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, внесених на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України, яка здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання боротьби з корупцією), актів Президента України, інших нормативно-правових актів, що розробляються Кабінетом Міністрів України. Будучи одним із найважливіших превентивних заходів у протидії корупції, про що свідчить світова практика, запровадження в Україні антикорупційної експертизи законодавства є вкрай важливим, оскільки корупціогенні ризики (фактори), що сприяють вчиненню корупційних правопорушень або полегшують їх вчинення, нерідко закладаються саме на рівні законодавства.

Отже, вельми актуальною видається проблема оцінки кримінального процесуального законодавства України під кутом зору його корупціогенності з метою виявлення пріоритетних напрямів

його вдосконалення, спрямованих на попередження корупційних проявів у цій сфері.

Вказані положення, безумовно, не претендують на вичерпність їх переліку, оскільки євроінтеграційні процеси України передбачають необхідність здійснення системи заходів законодавчого, інституційного, організаційного характеру, спрямованих на гармонізацію законодавства України у сфері кримінальної юстиції і безпеки із правом ЄС.

Висновки та перспективи розвитку. На завершення варто зазначити, що адаптація кримінального процесуального законодавства України до *acquis* ЄС потребує належного наукового супроводу, проведення фундаментальних досліджень з питань, які становлять сутність наведених вище та інших положень. Це, на мою думку, визначає пріоритетні напрями розвитку науки

кримінального процесу, сутність яких становлять:

– створення теоретичних концепцій адаптації норм кримінального процесуального законодавства України до *acquis* ЄС;

– постійний моніторинг правозастосовної практики з метою встановлення її відповідності європейським стандартам у галузі захисту прав людини та здійснення правосуддя, на основі результатів якого можливе теоретичне обґрунтування майбутніх змін та доповнень чинного законодавства (цей моніторинг має здійснюватися фахівцями у галузі кримінального процесу, з яких доцільно було б створити творчий колектив);

– теоретична розробка проблеми антикорупційних стандартів кримінального процесуального законодавства України;

– дослідження проблеми альтернатив кримінальному переслідуванню та ін.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] : ратифіковано із заявою Законом України № 1678-VII від 16.09.2014 / Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011?te (дата звернення: 03.06.2016). – Заголовок з екрана.
2. Синюк О. М. Адаптація норм національного кримінально-процесуального законодавства до права Європейського Союзу: постановка та дослідження проблеми в Україні : тези / О. М. Синюк // Вісн. Акад. адвокатури України. – 2010. – число 2 (18). – 188 с.
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року [Електронний ресурс] : ратифіковано із застереженнями і заявами Законом України № 1433-IV від 04.02.2004 // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_789 (дата звернення: 03.06.2016). – Заголовок з екрана.
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [Електронний ресурс] : ратифіковано із заявами Законом України № 251-V від 18.10.2006 // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення: 03.06.2016). – Заголовок з екрана.
5. Резолюція 1373 (2001), схвалена Радою безпеки на 4385-му засіданні, 28 вересня 2001 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_854c16 (дата звернення: 03.06.2016). – Заголовок з екрана.

6. Глобальна контртерористична стратегія ООН [Електронний ресурс] : Резолюція та план дій (A/RES/60/288), ухвал. Генеральною Асамблеєю ООН у 2006 році. – Режим доступу: http://unrcca.unmissions.org/Portals/unrcca/Counter-Terrorism/phase_1/3d_expert_meeting/Concept_Note_ru.pdf (дата звернення: 06.06.2016). – Заголовок з екрана.
7. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України № 1629-IV від 18 берез. 2004 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2004. – № 29. – Ст. 367.
8. Муравйов В. Зближення законодавства України з правом Європейського Союзу: сучасний стан та перспективи / В. Муравйов // Вісн. Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2007. – № 35–36. – С. 46–51.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України № 4651-VI від 13 квіт. 2012 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2013. – № 9–10, 11–12, 13. – Ст. 88.
10. Про безоплатну правову допомогу : Закон України № 3460-VI від 2 черв. 2011 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 51. – Ст. 577.
11. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України № 192-VIII від 12 лют. 2015 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2015. – № 18, 19–20. – Ст. 132.
12. Про прокуратуру : Закон України № 1697-VII від 14 жовт. 2014 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2015. – № 2–3. – Ст. 12.
13. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України № 1698-VII від 14 жовт. 2014 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2014. – № 47. – Ст. 2051.
14. Про Державне бюро розслідувань : Закон України № 794-VIII від 12 листоп. 2015 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2016. – № 6. – Ст. 55.
15. Про Національну поліцію : Закон України № 580-VIII від 2 лип. 2015 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
16. Про пробацію : Закон України № 160-VIII від 5 лют. 2015 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 93.
17. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 276/2015 від 20 трав. 2015 р. // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/276/2015> (дата звернення: 03.06.2016). – Заголовок з екрана.
18. Краснова К. А. Защита свидетелей в государствах-членах ЕС [Електронний ресурс] / К. А. Краснова. – Режим доступу: <http://sbsnews.eu/ru> (дата звернення: 06.06.2016). – Заголовок з екрана.

References

1. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony: ratyfikovano iz zaiavoiu Zakonom Ukrainy № 1678-VII vid 16.09.2014 [Association Agreement between Ukraine, on one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand : Law of Ukraine № 1678-VII on 09/16/2014]. zakon5.rada.gov.ua. Retrieved from http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011?te [in Ukrainian].
2. Syniuk O. M. (2010) Adaptatsiia norm natsionalnoho kryminalno-protseusualnoho zakonodavstva do prava Yevropeiskoho Soiuzu: postanovka ta doslidzhennia problemy v Ukraini [Adaptation of national rules of criminal procedure legislation with EU law: formulation and research problems in Ukraine]. Visn. Akad. advokatury Ukrainy. – Herald Advocacy Academy of Ukraine. 2 (18), 188 [in Ukrainian].
3. Konventsiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii proty transnatsionalnoi orhanizovanoi zlochynnosti, pryiniata rezoliutsiieiu 55/25 Heneralnoi Asamblei vid 15 lystopada 2000 ratyfikovano iz zasterezhenniamy i zaiavamy Zakonom Ukrainy № 1433-IV vid 04.02.2004 [The United Nations Convention against Transnational Organized Crime, adopted by General Assembly resolution 55/25 of 15 November 2000 : Law of Ukraine № 1433-IV of 04.02.2004]. zakon5.rada.gov.ua. Retrieved from http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_789 [in Ukrainian].

4. Konventsiiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii proty koruptsii ratyfikovano iz zaiavamy Zakonom Ukrainy № 251-V vid 18.10.2006 [The United Nations Convention against Corruption : Law of Ukraine № 251-V of 18.10.2006]. zakon0.rada.gov.ua Retrieved from http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 [in Ukrainian].
5. Rezoliutsiia 1373 (2001), skhvalena Radoiu bezpeky na 4385-mu zasidanni, 28 veresnia 2001 [Resolution 1373 (2001) adopted by the Security Council 4385 th meeting, 28 September 2001]. zakon0.rada.gov.ua. Retrieved from http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_854c16 [in Ukrainian].
6. Hlobalna kontrterorystychna stratehiia OON Rezoliutsiia ta plan dii (A/RES/60/288), ukhval. Heneralnoiu Asambleieiu OON u 2006 [UN global counter-terrorism strategy: Resolution and Action Plan (A / RES / 60/288) resolutions. The UN General Assembly in 2006]. unrcca.unmissions.org. Retrieved from http://unrcca.unmissions.org/Portals/unrcca/Counter-Terrorism/phase_1/3d_expert_meeting/Concept_Note_ru.pdf [in Ukrainian].
7. Pro Zahalnodержavnu prohramu adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu : Zakon Ukrainy № 1629-IV vid 18 berez. 2004 [On the National Program of Adaptation of Ukraine to the European Union: Law of Ukraine № 1629-IV of 18 march. 2004]. Verkhov. Rady Ukrainy. – Data of Supreme Council of Ukraine. 2004. – № 29. – St. 367. [in Ukrainian].
8. Muraviov V. (2007) Zblyzhennia zakonodavstva Ukrainy z pravom Yevropeiskoho Soiuzu: suchasnyi stan ta perspektvyv [The convergence of Ukraine with the legislation of the European Union: present situation and prospects]. Visn. Kyiv. nats. un-tu imeni Tarasa Shevchenka. – Herald of Taras Shevchenko National University of Kyiv. 35–36, 46–51. [in Ukrainian].
9. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy № 4651-VI vid 13 kvit. 2012 [The Criminal Procedure Code of Ukraine: the Law of Ukraine № 4651-VI dated 13 apr. 2012]. Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy – Data of Supreme Council of Ukraine. 2013. № 9–10, 11–12, 13. St. 88. [in Ukrainian].
10. Pro bezoplatnu pravovu dopomohu : Zakon Ukrainy № 3460-VI 2 cherv. 2011 [On Free Legal Aid Law of Ukraine № 3460-VI 2 June. 2011]. Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy. – Data of Supreme Council of Ukraine. 2011. № 51. St. 577. [in Ukrainian].
11. Pro zabezpechennia prava na spravedlyvyi sud : Zakon Ukrainy № 192-VIII vid 12 liut. 2015 [On the right to a fair trial: Law of Ukraine № 192-VIII on February 12. 2015]. Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy – Data of Supreme Council of Ukraine. 2015. № 18, 19–20. St. 132. [in Ukrainian].
12. Pro prokuraturu : Zakon Ukrainy № 1697-VII vid 14 zhovt. 2014 [On Prosecution: Law of Ukraine № 1697-VII on 14 October. 2014]. Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy – Data of Supreme Council of Ukraine. 2015. № 2–3. St. 12. [in Ukrainian].
13. Pro Natsionalne antykoruptsiine biuro Ukrainy : Zakon Ukrainy № 1698-VII vid 14 zhovt. 2014 [On the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine Law of Ukraine № 1698-VII on Oct 14. 2014]. Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy – Data of Supreme Council of Ukraine. 2014. № 47. St. 2051. [in Ukrainian].
14. Pro Derzhavne biuro rozsliduvan : Zakon Ukrainy № 794-VIII vid 12 lystop. 2015 [On the State Bureau of Investigation: Law of Ukraine № 794-VIII on Nov. 12. 2015]. Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy – Data of Supreme Council of Ukraine. 2016. № 6. St. 55. [in Ukrainian].
15. Pro Natsionalnu politsiiu : Zakon Ukrainy № 580-VIII vid 2 lyp. 2015 [The National Police Law of Ukraine № 580-VIII on July 2. 2015]. Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy – Data of Supreme Council of Ukraine. 2015. № 40–41. St. 379. [in Ukrainian].
16. Pro probatsiiu : Zakon Ukrainy № 160-VIII vid 5 liut. 2015 [On probation: Law of Ukraine № 160-VIII on February 5. 2015]. Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy – Data of Supreme Council of Ukraine. 2015. № 13. St. 93. [in Ukrainian].
17. Pro Stratehiu reformuvannia sudoustroiu, sudochynstva ta sumizhnykh pravovykh instytutiv na 2015–2020 : Ukaz Prezydenta Ukrainy № 276/2015 vid 20 trav. 2015 [On the strategy of reforming the judiciary, the judiciary and related legal institutions in 2015-2020: President of Ukraine Decree № 276/2015 of 20 May. 2015]. zakon5.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/276/2015> [in Ukrainian].
18. Krasnova K. A. Zashchita svidetelei v gosudarstvakh-chlenakh ES [Witness protection in the EU Member States]. sbsnews.eu/ru. Retrieved from <http://sbsnews.eu/ru> [in Russian].

Стаття надійшла до редколегії 15.06.2016.

Шило О. Г., доктор юридических наук, професор, завідувача кафедрою уголовно-го процесу и оперативно-розсыскной деятельности, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков

e-mail: O-shilo@mail.ru

ORCID 0000-0003-2963-8844

Проблеми адаптації уголовного процесуального законодавства України к праву Европейского Союза

*Статья посвящена исследованию проблемы адаптации уголовного процессуального законодательства Украины к праву Европейского Союза. Отмечается, что евроинтеграционные процессы Украины предусматривают необходимость осуществления системы мер законодательного, институционального, организационного характера, направленных на гармонизацию законодательства Украины в сфере уголовной юстиции и безопасности с правом Европейского Союза. Намечаются основные направления адаптации, обращается внимание на такие из них, как правовое регулирование борьбы с терроризмом, киберпреступностью, коррупцией; обеспечение безопасности свидетелей и потерпевших; разработка антикоррупционных стандартов законодательства. В связи с этим определяются приоритетные направления развития науки уголовного процесса, которые направлены на создание теоретической концепции адаптации норм уголовного процессуального права Украины с *acquis* Европейского Союза.*

Ключевые слова: уголовное процессуальное законодательство, адаптация, киберпреступность, коррупция, антикоррупционные стандарты законодательства, борьба с терроризмом, безопасность свидетелей и потерпевших.

Shilo O. H., Head of the Department of Criminal Procedure and the investigative activities of the Yaroslav Mudryi National Law University, Doctor of Legal Sciences, Professor, Ukraine, Kharkiv

e-mail: O-shilo@mail.ru

ORCID 0000-0003-2963-8844

The Problem Issues of the Adaptation of the Criminal Procedural Legislation of Ukraine to European Union Law

Problem setting. *The Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other Part, was ratified by the law dated 16.09.2014. It's hard to overestimate this event for Ukraine because it has created basis for further reformation processes in all spheres of social life that altogether supports statement and acknowledgment of the European values of respect for human rights and fundamental freedoms, democracy and the rule of the law inside the state.*

A target of research. *The above mentioned statement explains the need for research of the problematic issues of adaptation of Ukrainian legislation to the EU law, including criminal procedural legislation, determination of directions of its adaptation as well as perspectives of criminal procedure science development, that will form the proper theoretical basis for the future legislative amendments.*

Analysis of recent researches and publications. *The problem of adaptation of criminal procedure legislation of Ukraine with the EU law is quite new, which explains lack of its scientific elaboration. This problem is more fundamentally researched in International Law. In particular, it became the object of research in the works of O. D. Krupchan, V. I. Muravyov, K. B. Pusan, T. M. Sereda, O. M. Syniuk, O. Ya. Tragniuk, I. V. Yakoviuk and others.*

***The paper's main body.** It's mentioned by the research of the issue of adaptation of the criminal procedural legislation of Ukraine to the EU legislation that the processes of the European integration of Ukraine implies system of legislative, institutional, organizational measures aimed at harmonization of Ukrainian legislation in the sphere of Ukrainian criminal justice and security to the EU legislation. The new directions of adaptation are determined, the attention is paid on the following kinds of these directions: legal regulation of combating terrorism, cybercrime and corruption combating; ensuring of witnesses and victims security; elaboration of anti-corruption legislative standards.*

***Conclusions and prospects for development.** As a result of research of the issue of adaptation of criminal procedural legislation of Ukraine to the EU legislation the priority directions of the criminal procedural science development, which are aimed at creation of theoretical concept of adaptation of the criminal procedural norms of Ukraine with the EU aquis, are determined.*

Key words: criminal procedural legislation of Ukraine, adaptation, cybercrime, corruption, anti-corruption standards of legislation, combating terrorism, the security of witnesses and victims.